

MICHAL HAVRAN

ČIERNA
LADY
NAD
RUSKOM

MARENČIN PT

MICHAL HAVRAN

Čierna lady nad Ruskom

Príbeh amerického špionážneho lietadla U-2

MARENČIN PT

© Michal Havran, 2020
© Marenčin PT, spol s r. o., 2020
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marencin@marencin.sk www.marencin.sk
Cover © Marenčin Media, 2020
Design © Katarína Marenčinová, 2020
881. publikácia, 1. vydanie

ISBN 978-80-569-0612-5 (viaz.)

ISBN 978-80-569-0613-2 (ePDF)

ISBN 978-80-569-0614-9 (ePub)

Poznámka autora

O lete a zostrelení amerického špionážneho lietadla U-2 nad bývalým Sovietskym zväzom som písal viackrát, ale vždy išlo iba o menšie alebo väčšie články v novinách či časopisoch. Lenže táto udalosť, ktorá v rokoch studenej vojny medzi kapitalizmom a socializmom zničila na dlhý čas príležitosť na vzájomné porozumenie najmä medzi Moskvou a Washingtonom, sa stala veľkou témou nielen na knihy, ale aj na nervydrásajúce filmy. A tak som sa po rokoch vrátil k udalosti vlastnou knižkou. Ide teda o príbeh podľa skutočnej udalosti, takže sa ani nežiadalo nejako zvlášť ho dramatizovať... Aj keď som pridal štipku fikcie...

Za objasnenie odborných otázok ďakujem plukovníkovi letectva bývalej Československej ľudovej armády Cyrilovi Boldišovi.

NA ZAČIATKU

„To lietadlo sme dostali. Raketou. Stroj sa rozbil, pilota sme zajali.“

„O čom to hovoríš, aké lietadlo?“

„Americké, špionážne, nad mestom Sverdlovsk.“

Tieto slová zašepkal Nikitovi Chruščovovi plukovník tajnej služby KGB.

Moskva, 1. máj 1960

ÚVOD

Nikita Chruščov, vodca sovietskych komunistov, stál v strede najvyššej stránickej suity na terase Leninovho mauzólea na moskovskom Červenom námestí. Bodro, až nákazlivo, sa usmieval, tak ako to vedel iba on. Teraz mal dôvod navyše. Slávil sa Prvý máj, jeden z najväčších sviatkov pracujúcich celého sveta, svetového proletariátu. Pred tribúnou kráčali zástupy šťastných a usmievavých manifestantov. Niesli transparenty s názvami závodov, fabriek, škôl, ústavov, učilíšť, vojenských jednotiek... Príchod každej novej skupiny ohlasoval hlásateľ hlbokým hlasom, aby všetci na námestí počuli, kto práve prechádza pred hlavnou tribúnou. Nikita, v plátennom saku a ako vždy bez kravaty, držal v ruke slamený klobúk a mával účastníkom veľkolepých osláv.

Na ľavej strane terasy žulového mauzólea sa zrazu objavil statný muž v tmavom obleku. Kráčal poza chrbty ostatných funkcionárov zoradených podľa dôležitosti funkcií, najmä členov politbyra, najmocnejšieho orgánu strany a štátu.

Priblížil sa k hlavnej postave.

Nik si ho nevšímal. Možno ho zaregistrovali až vo chvíli, keď sa nahol zozadu k uchu šéfa strany sovietskych komunistov a zašepkal:

„*Tovarišč Chruščov, my etot samoljot polučili. S rake-toj, mašina rozvalilas i slomalas, pilota my zachvatili.*“¹

Chruščov prestal mávať klobúkom a mierne pootočil hlavou doprava k statnému mužovi.

„*O čom ty govoriš? Kakoj samoljot?*“²

„*Amerikanec, špión, nad gorodom Sverdlovsk,*“³ odpovedal ten.

Chruščov pochopil, ďalšie slová boli zbytočné. A tak iba cez zuby dodal: „*Bolšoje spasibo za otčot.*“⁴

Tajomný muž sa vzdialil rovnakým smerom, akým sa pred chvíľou priblížil ku generálnemu tajomníkovi. Zišiel dolu z terasy a zmizol za mauzóleom. Chruščov sa už znovu usmieval, mával klobúkom ďalšej vlny manifestantov.

Už to však nebol smiech ako predtým. Ten, ktorým dokázal vyvolať podobné pocity u každého, kto bol v jeho blízkosti či stál obďaleč. Nízky muž sa na prvý pohľad od bežných ľudí ničím neodlišoval, a preto ho zbožňovali. Bol synom cárskeho nevoľníka a sám ako baník sa v ťažkej robote pod zemou zocelil. Do vienka však dostal aj nebývalý talent: dokázal rozprávať, jeho vety mali zmysel a logiku. Bolo iba otázkou času, kedy si baníckeho predáka všimnú dôležití stranícki funkcionári. Onedlho sa stal jedným z nich a v politickej hierarchii postupoval hore. Dostal sa až do blízkosti Josifa Stalina a počas druhej svetovej vojny bol politickým komisárom Červenej armády na Ukrajine. Aj jeho pričinením sa po veľkých obetiach sovietskych ľudí podarilo nemecký fašizmus zničiť a poslať Hitlera do histórie. Po smrti Josifa Stalina v roku 1953 sa po ťažkých zákulisných bojoch stal najmocnejším mužom Sovietskeho zväzu. Predbehol všetkých, ktorí sa o najvyšší post usilovali. A nešlo o slabých protivníkov.

V prvom rade sa musel striasť Lavrentija Beriju, kedysi pravej ruky Stalina. Ten bol pri generalissimo- vi aj vo chvíli, keď umieral. A práve tento fakt sa mu stal osudným. Nedokázal presvedčivo vysvetliť, prečo k umierajúcemu mužovi, ktorý premenil Rusko zo zostalej krajiny na mocnosť s atómovou zbraňou, neza- volal lekárov. Tým na neho padlo podozrenie, že konal zámerne. Chcel sa sám chopiť moci a Stalina nahradiť. A teda všetkých predbehnúť. Hovorilo sa aj o liste, či kúsku papiera, na ktorý vraj Stalin napísal jeho meno

a žiadal ústredný výbor strany, aby jeho poslednú vôľu rešpektoval. Pripomínalo to Leninov list ústrednému výboru strany tesne pred vlastnou smrťou, v ktorom jeho členov upozorňoval, aby sa mali na pozore pred Stalinom a aby ho za vodcu strany nezvolili. Stalin mal však v tom čase už príliš veľa moci a stal sa Leninovým nástupcom. Stalinov list, v ktorom navrhoval za svojho nástupcu Beriju, sa síce nenašiel, no objavili sa chýry, že odkaz našiel na podlahe muž ochranky, zdvihol ho, pokrčil a neskôr spálil. Tejto verzii však nik neveril. Berija viedol v tom čase nielen ministerstvo vnútra, ale bol aj šéfom tajnej služby NKVD, a mal teda mimoriadnu mocenskú pozíciu. Zámer stať sa Stalinovým nástupcom mu však aj tak nevyšiel a namiesto najvyššej funkcie skončil pred popravou čatou. Vyšetrením sa zistilo, že mal zásadný podiel na ťažkých zločinoch pripisovaných Stalinovi. Jemu dodával udania aj na ľudí, o ktorých si Stalin nemyslel, že by mohli byť hrozbou pre výstavbu socializmu v Sovietskom zväze či jeho mocenskú pozíciu. Nepodarilo sa. Na Stalinovo miesto sa nedostal ani Malenkov, Bulganin, Molotov či Kaganovič... A jediný muž pozadia, hlavný ideológ strany Michail Suslov za najvyššou mocou nebažil, no z úzadia premyslene uvoľňoval cestu pre Nikitu Chruščova.

Okrem iného aj pre jeho dobrácku a usmievavú tvár, pre jeho dobrácku povahu.

Teraz stál teda Chruščov na pevnej žulovej fasáde Leninovho mauzólea a nadšene kýval slameným klobúkom mohutnému davu občanov. Videl pred sebou stovky žien, mužov, ale aj detí. Prišli na oslavy veľkého sviatku, no chceli aj na vlastné oči vidieť muža, ktorý vystriedal v Kremli Josifa Stalina. Muža, ktorý v roku 1956 na dvadsiatom zjazde strany v dlho utajovanom prejave zhodil Stalina pod čiernu zem a vyčítal mu ťažké zločiny. Svoju kritiku ospravedlnil pred delegátmi zjazdu potrebou odpútať sa od minulosti a začať riadiť

velký štát po novom. Chruščov tým odštartoval jednak zmeny v riadení spoločnosti, ale zmenil aj prístup ku kapitalistickým krajinám. Prišiel s tézou tzv. mierového spolunažívania. Podľa tohto modelu mali Sovietsky zväz a ďalšie krajiny budujúce socializmus postupovať voči svetu kapitálu zmierlivo, čo predovšetkým znamenalo nedopustiť novú svetovú vojnu. Vývoj sa mal ustáliť na rovnocennosti dvoch odlišných ideológií, socializmu a kapitalizmu. V centre tohto modelu bol najmä vzťah ZSSR voči Spojeným štátom. V čase druhej svetovej vojny išlo o spojencov, no krátko po nej odštartoval západ a zvlášť USA program likvidácie socializmu ako ideológie. Vo Washingtone cítili vo filozofii vyznávajúcej rovnosť všetkých ľudí zásadné ohrozenie amerického systému. Sovietsky zväz sa stal pre USA najväčším nepriateľom v histórii. A tak sa vo Washingtone dostávali k moci najzúrivejší antikomunisti, počnúc prezidentom Trumanom. Mimoriadnu moc získala najmä tajná služba CIA, na čele s Allenom Dullesom. A keďže ďalší prezident v poradí, Dwight Eisenhower, ktorý si síce uvedomoval nebezpečenstvo rastúcej moci amerického vojensko-priemyselného komplexu, no uvoľnil ruky Dullesovi, a ten začal aj na vlastnú päsť dávať do obehu tajomné modely podlamovania moci Sovietskeho zväzu. Jedným z plánov bolo aj vysielanie špionážnych lietadiel nad územie krajiny Sovietov. Dulles bol presvedčený o absolútnej technologickej prevahe Ameriky, a tak sa tešil z množstva informácií, aké dostával na stôl aj od špionážnych lietadiel. Lenže najnovší špionážny model, stroj U-2, svoj cieľ splniť nedokázal. Dve rakety SAM ho z oblohy nad Sverdlovskom zložili k zemi.

PRVÁ KAPITOLA

NEODPUSTITELNÝ AKT AGRESIE

Niečo sa však stalo.

S tým Dulles nerátal ani v najdivokejšom sne. John Preston, americký veľvyslanec v Moskve, šifrovanou správou hlásil do Washingtonu nečakanú informáciu.

„Včera ma sovietske orgány predvolali na ministerstvo zahraničných vecí a minister zahraničia Andrej Gromyko mi odovzdal protestnú nótu sovietskej vlády. Jej znenie prikladám.“

„Sovietsky zväz dôrazne protestuje proti špionážnemu činu, ktorého sa dopustila americká vláda. Vyslali ste nad sovietske územie špionážny stroj za účelom tajnej kontroly našej krajiny. Tento skutok považujeme za ohrozenie národnej bezpečnosti Sovietskeho zväzu. Ide o neodpuštiteľný akt agresie proti národom Sovietskeho zväzu. Naša protiraketová obrana váš špionážny stroj zostrelila, vášho pilota sovietske orgány zajali. Sovietska vláda si vyhradzuje právo súdiť občana Spojených štátov a uložiť mu trest podľa sovietskych zákonov. Vaša akcia sovietske štátne orgány presvedčila o pokračujúcom stupňovaní nepriateľstva voči našej krajine. Ide o ďalší dôkaz vašich nepriateľských krokov voči národom krajiny soviетov. Zločinný krok sa navyše udial pred plánovaným stretnutím súdruha Nikitu Chruščova s prezidentom USA, Dwightom Eisenhowerom. Preto nepriateľský akt považujeme za jasný úder plánovanému stretnutiu, čoho následkom je aj zrušenie stretnutia z našej strany...“

To boli mimoriadne tvrdé slová protestnej nóty.

Americký veľvyslanec nevedel, čo sa stalo. A poriadne sa rozhorčil. Zo správy pre ministra sa dalo vydedukovať, že o špionážnom lete U-2 netušil. Išlo o záležitosť tajnej služby CIA. Bolo však čudné, že o akcii nevedel ani tretí tajomník americkej ambasády, inak hlavný agent CIA v Moskve. Ten mal mimoriadne sťažené podmienky na činnosť, najmä čo sa týkalo kontaktovania sa s ďalšími agentmi, ktorí sa snažili získať pre spoluprácu sovietskych občanov. Tajná služba KGB detailne sledovala každý krok akéhokoľvek amerického diplomata. Ak chcel americký veľvyslanec vycestovať mimo Moskvy, musel požiadať sovietske úrady o súhlas, o špeciálnu doložku, tzv. *udastvorenje*. A mohol si byť stopercentne istý, že ho sovietski tajní nespustia ani na okamih z očí. Americkí diplomati v Moskve boli po celý čas pod prísnyim dohľadom. Aj keď veľvyslanec býval v budove ambasády na Kutuzovovej triede, ostatní diplomati, a nielen americkí, tiež britskí, už pomenej francúzski, mali byty za Moskvou, do úradu cestovali v malých autobusoch a večer sa nimi vracali nazad do bytov. Lenže v časoch vrcholiacej studenej vojny sa všetko odohrávalo recipročne. Sovietski diplomati slúžiaci vo Washingtone boli pod neustálou kontrolou vnútornej tajnej služby FBI. Nik nikomu nedôveroval, a tak sa iba naoko udržoval stupeň minimálneho porozumenia a latentného dodržiavania viedenskej konvencie o medzinárodnej diplomatickej činnosti.

Ale ako mohli Rusi zostreliť špionážny stroj letiaci v dvadsaťdvakilometrovej výške? Zásadná otázka.

Dulles hľadal odpoveď. Predsa také zbrane mať nemali. A ak, kde sa stala chyba? Kto zlyhal?

Vedel si predstaviť reakciu prezidenta, keď sa o všetkom dozvie. Najviac sa však obával škandálu. Ak záležitosť praskne a dostane sa do novín, môže to otriasť jeho koncepciou utajeného protikomunistického ťaženia.

Allen Dulles bol hlboko presvedčený o jednej veci: ak padne komunizmus v samotnom Sovietskom zväze, teda, ideológia pre Spojené štáty smrteľná, zahynie aj v celom východnom bloku, ktorý bol pod kontrolou Moskvy. Aj keď v tej chvíli bolo priveľmi odvážne tvrdiť, že i vo východnej časti Nemecka, kde sovieti vytvorili režim na svoj obraz. Tak ďaleko v tej chvíli ešte neuvažoval, ale cítil, aké dôsledky môže udalosť nad Sverdlovskom vyvolať.

AMERIČANIA NÁM NIKDY NEDAJÚ POKOJ

Chruščov v bledom plátennom saku, v klope ktorého mal slávnostnú stužku na počesť osláv, nedokázal už po šokujúcej správe od plukovníka tajnej služby zakryť rozčúlenie a následný hnev. Ako mával mohutnému davu občanov, otočil sa k Michailovi Suslovovi, hlavnému ideológovi strany, ktorý stál najbližšie pri ňom a pošepol mu to, čo sa pred chvíľou dozvedel. Ten vždy bledý v tvári zbledol ešte viac.

„Amerikanci nikdy ne dajú pokoj.“⁴⁵

V tej chvíli iba títo dvaja muži na terase Leninovho mauzólea vedeli, čo sa stalo, aj keď detaily sa mali dozvedieť až neskôr. Sovietska raketová obrana zostrelila nad sovietskym mestom Sverdlovsk americké špiónážne lietadlo U-2. Pilot sa katapultoval, a keď dopadol na zem, zajali ho sovietski vojaci. Nikita Chruščov si želal, aby sa oslavy Prvého mája urýchlili, aby skončili skôr, ako sa naplánovalo. Lenže nič podobné sa stať nemohlo. Nadšený dav sa iba pomaly ťahal námesťím. Bolo počuť skandovanie hesiel a mohutný hlas hlavného hlásateľa. Ten ohlasoval zakaždým príchod pracujúcich z ďalších závodov, hlásiacich splnenie vytýčených úloh, názvy škôl, ktoré sa mohli pochváliť novými výsledkami na

počesť Prvého mája. Nasledovali známi športovci nesúci veľké transparenty, na ktorých oznamovali svoje rekordy. Do toho všetkého sa miesili zvuky ruskej ľudovej hudby. Oslavy prvého mája sa tradične končili vo chvíli, keď na námestí zaznela hymna medzinárodného proletariátu – Internacionála. Po nej nasledovali ľudové veselice so všetkým, čo k tomu patrilo: jedlo a pitie a zábava vo všetkých parkoch Moskvy. Najväčší dav sa zhromažďoval v Gorkého parku a okolo Červeného námestia a v prilahlých uliciach, najmä v najdlhšej Gorkého a až do rána.

Keď poobede dozneli posledné tóny Internacionály, zostupoval Chruščov z terasy mauzólea ako posledný, pričom stále mával klobúkom odchádzajúcemu davu pracujúcich. Všetci najdôležitejší stranícki funkcionári stojaci na terase dostávali pokyny a už vedeli, čo bude nasledovať. Okamžité zasadanie členov politického byra, najmocnejšieho stranického orgánu riadiaceho veľký štát.

A program? Jediný bod. Zostrelenie amerického špiónážneho lietadla.

Jediný bod, o ktorom však nič nevedeli. Bod, ktorý v sebe obsahoval potenciál veľkej rozbušky. Bod, ktorý mal rozhodnúť takmer o všetkom. Bod, za ktorý sa už nemuselo dať prejsť. Lebo kocky už boli hodené...

Členovia politbyra sa presúvali do Kremľa. Mierili do veľkej zasadačky na druhom poschodí. Miestnosť si ešte pamätala Stalina. V nej, pred ostatnými členmi mocenskej elity, zvykol presadzovať svoju vôľu. Nie vždy to však bolo jednoznačné. Spočiatku, keď po Leninovi nastupoval na najvyššiu priečku straníckej hierarchie, zvykol ešte diskutovať. Postupne sa však stotožnil so svojím názorom, že vyjadrenia ostatných členov mocenskej skupiny nemajú potrebnú razantnosť, veľkosť, že sú plytké, občas naivné, ba až smiešne. Ved'

išlo o budovanie nového a mocného štátu, aký nemal v dejinách obdoby. Bolševici dokázali nielen zvrhnúť cársky režim, ale aj niečo oveľa viac: nový spoločenský systém ubránili v občianskej vojne nielen proti bielym, ale aj proti masívnej zahraničnej intervencii. Zápas dosiahol takmer úroveň zvrhnutia cárizmu, systému s najkrutejšou podstatou, nevolníctvom, kde milióny ruských mužikov umierali v najstrašnejších životných podmienkach.

Kto si želal návrat minulosti?

Už iba zopár monarchistických vládcov Európy. Ale aj ich vyštavila prvá veľká vojna, na ktorej mali zásadný podiel.

A tak sa vo vnútri veľkého vojnového konfliktu zrodil absolútne odlišný model: socializmus!

Na čele s Leninom. Veľký stratég a taktik však umrel predčasne, a nestačil tak uviesť vlastnú predstavu do praxe. Po ňom prišiel muž s tvrdou rukou, s tvrdými metódami. Dokázal síce vlastnú ideu naplno oživiť, ale za priveľkú cenu. Kto sa mu postavil do cesty, pre toho nemal zľutovania. A najväčší podiel moci začal postupne uplatňovať aj nad členmi politbyra.

Teraz už však tie časy boli preč.

Stalin zomrel v roku 1953 a na jeho miesto sa dostal Nikita Chruščov, obyčajný, no bystrý muž. V roku 1956 si za pomoci ďalších najoddanejších mužov, najmä za rozhodujúcej podpory Michaila Suslova prejavom na dvadsiatom zjazde strany moc ešte viac upevnil. A bol si istý, že mal všetko pod kontrolou, vnútornú i zahraničnú politiku.

Všetci členovia politbyra už sedeli na svojich stoličkách. Traja čašníci prinášali šálky na čaj a kávu. O chvíľu sa na okraji dlhého stola z masívneho dreva objavil vysoký samovar. Priniesli ho iní dvaja muži. Vzápätí ďalší čašník postavil na stôl veľkú karafu s ká-

vou. Mocní muži si tak mohli podľa zvyku a chuti vybrať, čo budú popíjať. Aj keď ani jeden z nich nepoznal dôvod narýchlo zvolaného zasadania, všetci do jedného vedeli, že sa muselo prihodiť niečo zvlášť dôležité. Ešte pred hodinou stáli na terase Leninovho mauzólea a mávali jasajúcemu davu. Niektorí z nich si všimli, ako k Nikitovi Chruščovovi pristúpil dôstojník tajnej služby KGB a niečo mu hovoril. Iba dvaja z členov politbyra si všimli zmenu na Chruščovovej tvári. Vystrúhal grimasu naznačujúcu prudký hnev, no keďže sa hneď spamätal, znovu sa usmieval, vediac, že sa na neho pozerajú tisíce obyvateľov. Dôstojník v tej chvíli už odchádzal, a tak Chruščov znovu kýval prvomájovému davu, akoby sa nič nestalo.

Ale vtedy už všetko iba hral.

Jeho mozog vstrebával správu, ktorá ho omráčila. Cítil, že nasledujúce hodiny budú nielen pre neho, ale aj pre všetkých členov politického byra veľmi napäté. Budú musieť spoločne vyriešiť následok udalosti, ktorá sa odohrala nad Sverdlovskom. Teraz sedel za pracovným stolom vo svojej útulnej pracovni v Kremli a spolu s Michailom Suslovom sa dohadovali, ako udalosť oznámiť verejnosti. No najskôr vojdú do zasadačky a Chruščov oboznámi s udalosťou členov politbyra. Potom diskusia a dohoda o ďalšom postupe. Nič sa nemohlo nechať na náhodu. Michail Suslov dofajčil papirosku, ohorok zatlačil do popolníka, prešiel si pravou rukou po hustých blond vlasoch. Chruščov vstal od stola, vzal si so sebou list papiera a pero vložil do vnútorného vrečka saka.

Zhlboka sa nadýchol.

„Pojďom, Michail,“⁶ precedil cez zuby a mieril k ťažkým dverám.

Suslov ho predbehol a sám ich otvoril. Službukonajúci milicionár kývol zľahka na pozdrav hlavou, nechápal, prečo sa obaja muži pred vyše hodinou vrátili do

pracovne. Mali byť ešte stále na oslavách, ale keďže jeho úlohou bolo iba strážiť, dlho nad zmenou nešpekuloval. Niečo sa prihodilo, inak by sa neboli z osláv vrátili a spolu s nimi všetci šestnásť členovia politického byra. Chruščov a Suslov vyšli na dlhú chodbu. Pomaly kráčali po hrubom červenom koberci k zasadačke. Dvadsať metrov prekonali za pár sekúnd a ešte sa počas toho stačili dohodnúť, ako správu prednesú najmocnejšiemu straníckemu orgánu. Najskôr vystúpi sám Chruščov, čo malo logiku, keďže bol generálnym tajomníkom strany a práve jemu dôstojník tajnej služby KGB nečakanú udalosť oznámil. Po ňom povie niekoľko viet Suslov, aby dodal informácii hlbší ideologický nádych.

Pred vysokými dverami zasadačky Kremľského paláca stáli dvaja milicionári. Nikita sa letmo pousmial. Uniformovaní muži otvorili dvere nacvičenými pohybmi. Na chvíľu postál a premýšľal. Ale čo, všetko bolo jasné: Američania poslali nad krajinu sovietskych špiónov lietadlo. A prečo? Jednoducho potrebovali informácie. Na nedávne vyhlásenia o zlepšovaní vzťahov odpovedali mimoriadnou formou vyzvedačstva. Takže, nedodržali slovo a v zákulisí klamali. To nemohlo zostať bez náležitej odpovede. Suslov čakal, kým sa Chruščov pohne a vojde do sály. Predsa nebudú stáť vo dverách. Ani jemu nebolo všetko jedno. Cítil, že od diskusie s ostatnými členmi politbyra záleží ďalší postup. Nešlo len o odpoveď na nepredstaviteľnú provokáciu, ale i na reakciu na vzťahy s najmocnejšou kapitalistickou veľmocou. Znovu sa ukázalo, že na svete jestvujú iba dva hlavné politicko-spoločenské systémy. Kapitalisti cítili ohrozenie v samotných základoch. Ani Hitler tak neohrozil ich panstvo ako Stalin a jeho Sovietsky zväz. No a teraz Chruščov aj keď s jemnejším postupom, a možno preto ešte nebezpečnejším. Chruščov sa narovnal a vošiel dovnútra. Za ním Suslov. Obaja zo seba striasli akúkoľvek nervozitu. Veď to bude jednoduché. Ozná-

mia mocným členom politického byra, čo sa stalo, budú o udalosti diskutovať a už teraz bolo zrejmé, aký bude výsledok. Na provokáciu odpovie Moskva veľmi tvrdo. Dvaja mocní muži vošli rázne dovnútra. Členovia politbyra sa postavili a čakali, pokým Chruščov so Suslovom zjdu za predsednícky stôl. Obaja zostali stáť.

„*Tovarišči, sadites, požalujsta,*“⁷ povedal generálny tajomník ráznym hlasom. Zdalo sa, akoby sa usmieval. Ale nie, to bol iba nervový pohyb guľatej tváre. Aj keď bol podľa zaradenia najmocnejším členom politbyra, išlo o kolektívne vedenie strany a tým aj veľkého a mocného štátu. Stalinove metódy autoritárskeho riadenia sa po rozídení s jeho praktikami na dvadsiatom zjazde strany stávali minulosťou. Teraz mali všetci členovia rovnosť hlasov. Chruščov už chcel začať, ale potom si uvedomil, že v miestnosti sú ešte čašníci. Jeden z nich naplnil obom mužom šálky čajom a na podnose ich priniesol na stôl. Šálku si najskôr vzal Chruščov, potom Suslov. Nikita odpil poriadnym dúškom. Vreckovkou si utrel ústa, vzal do rúk list papiera, nasadil si okuliare a začal.

„Vážení súdruhovia, priatelia, viete veľmi dobre, že sme mali iný program než tento, lenže sa stalo niečo, čo nám oslavy Prvého mája narušilo, poriadne narušilo. Zatiaľ nič neviete, ani netušíte. Ste na tom takmer rovnako ako ja pred pár hodinami. Tiež som nevedel, čo sa deje a až vďaka príchodu môjho špeciálneho poradcu som sa dozvedel, čo sa v našej krajine udialo. Vlastne nad našou krajinou, našou vlasťou, našou mocnou a nezlomnou vlasťou. Bol som prvý, čo sa neuveriteľnú správu dozvedel, druhý bol súdruh Michail Suslov a ten ako vždy, mal po ruke okamžitú odpoveď s jasnou logikou...“

Bolo zvláštne, že členov byra neohúrilo hneď jasným faktom. Bolo to po prvý raz a ani nevedel prečo. Začal zoširoka, okľukou. Tým však v sále zvýšil napätie ešte viac. Všetci netrpezlivo čakali na dôvod zasadania. No

najvyšší šéf strany sa neponáhlal. Sám presne ani nevedel prečo. Zdalo sa, že sa trochu zdráha, že ak správu oznámi hneď na začiatku, zapôsobí to síce ako bomba, ale v niektorých členoch to môže vyvolať neprijemné pocity a možno si niektorí v duchu odpovedia: toto je výsledok tvojej politiky, súdruh generálny tajomník... Začal si so zblížovaním s hlavnými kapitalistami, s našimi úhlavnými nepriateľmi, lebo si im začal veriť. A teraz to tu máš, určite si niečo také nechcel, ale môžeš mať na tom sám podiel viny...

A tak namiesto oznámenia faktu použil najskôr slová Suslova, ktoré mu povedal, keď sa dozvedel, čo sa nad Sverdlovskom stalo.

„Američania nám nikdy nedajú pokoj.“

Zdvihol hlavu od papiera, akoby chcel pozorovať reakciu prítomných. Potom pokračoval.

„Každý z nás sa mal po oslavách stretnúť s pracujúcimi v určených okrskoch, na mňa čakali vedúci delegácií zo spriatelených krajín a v podvečer účasť na slávnostnej recepcii s najlepšimi úderníkmi a kolchozníkmi a ešte oveľa neskôr s predstaviteľmi komunistických strán z Francúzska, Talianska, Španielska, Portugalska a tiež s ďalšími súdruhmi a priateľmi z Latinskej Ameriky či z Ázie... Ale, všetko je inak...“ Pri tejto vete sa nachvílu odmlčal, sklonil sa k Suslovi a niečo mu šepkal do ucha. Hlavný ideológ sa ani nepohol. Ak by bol niekto sledoval zblízka jeho tvár, nič by nezistil. Žiadna emócia, žiadna grimasa, stále bledá a kamenná, nemenná tvár. Ale predsa len naraz otočil hlavou a zašepkal zasa on niečo Nikitovi. Ostatní členovia mocenského orgánu mohli iba hádať, čo si dvaja muži navzájom hovoria. No aj keď nik z nich nemohol prísť na ani jediné slovo, všetci cítili, že sa prihodilo niečo neobyčajné, niečo viac ako zvláštne, veľmi, veľmi mimoriadne. Veď zmeniť program po oslavách veľkého sviatku, to predsa znamenalo, že sa udialo niečo, s čím

nik nerátal. A tak s napätím mohli iba čakať na obsah, na dôvod narýchlo zvolaného zasadania. Tá Suslovova veta síce veľa naznačovala, ale neobsahovala podstatu. Malenkov, jeden z mocných mužov byra krútil nechápavo hlavou. Niežeby nebol súhlasil so Suslovovými slovami, ale dal najavo, že nielen on sám, ale ani ostatní muži nechápu, o čo ide. Chcel Chruščova prerušiť, no ústa v poslednej chvíli privrel, hoci stihol aspoň zašepkať slová, aby tým vyjadril nespokojnosť.

„Nevieme, čo sa stalo,“ šepot sa širil zasadačkou, akoby ho niesla na krídlach veľká mucha. A doletela až k ušiam generálneho tajomníka. Zdvihol hlavu, krčoviť sa usmial.

„Vyčkajte súdruhovia, vyčkajte a tiež ty, súdruh Malenkov,“ odpovedal mocným hlasom. Nastalo upokojenie, šepot našiel adresáta. Malenkov, jeden z tých, ktorý si po Stalinovej smrti nárokoval na najvyššiu pozíciu, prežíval dobrý pocit. Predsa len jeho tiché slová mali význam, aj keď nezdvihol ruku, ako sa patrilo a až potom položiť otázku. Jemu stačilo zašepkať... Cítil uspokojenie. Nikita využil krátku pauzu a so zdvihnutou hlavou bez toho, aby sa ešte pozrel do papierov pred sebou, svojím, už typickým a mocným, hlasom barytónového speváka, zahlásil:

„*Dorogije tovarišči*, dnes ráno naši zostrelili nad mestom Sverdlovsk americké špionážne lietadlo! Stroj dopadol na zem, rozpadol sa na kúsky, pilot sa katapultoval a prežil. Zatkli sme ho...!“

Všetci mali otvorené ústa. Všeci do jedného, ešte aj Suslov sa tváril, akoby počul správu po prvý raz. Tomu sa hovorí umenie podať informáciu tak, aby čo najviac zapôsobila, aby zaútočila na centrálné nervy, na nervovú sústavu.

Ticho sa dalo krájať. Tváre znehybneli. Netrvalo však dlho a ani trvať nemohlo. Predsa len, títo muži sa pred chvíľou dozvedeli síce nie neuveriteľnú správu, ale

priveľmi mimoriadnu na to, aby po jej odznení zostali mlčať so založenými rukami. Šestnásť mužov nieslo zodpovednosť pred veľkým štátom, pred všetkými sovietskymi republikami, pred ich národmi s rozdielnym etnickým pôvodom. Ani jeden z mocných funkcionárov strany nemohol zaváhať, takého medzi nimi ani nebolo a ani byť nemohlo. Išlo o mužov, ktorí sa dostali na vrchol pyramídy moci po dlhých rokoch politických zápasov. Teraz stáli na najvyššom stupni, a keďže sa dozvedeli niečo, čo im prekazilo naplánovaný program, dalo sa len očakávať, že ich odpoveď bude úmerná udalosti, ktorú sa dozvedeli.

„Okamžite prerušíme diplomatické styky so Spojenými štátmi a vôbec akékoľvek styky s americkými imperialistami,“ kričal postojáčky Malenkov, nečakajúc na diskusiu a vykrikoval hneď, len čo Chruščov dopovedal posledné slovo.

„Áno, áno,“ pridali sa najmenej šiesti členovia politbyra, „prerušíme okamžite s nimi nielen styky, ale vzťahy, akékoľvek vzťahy, musíme do dvadsaťštyri hodín vyhostiť nielen amerického veľvyslanca, ale všetkých Američanov žijúcich u nás. Preč s nimi! Navždy!“

Chruščov počúval a pozeral sa pred seba. Kto by v takej chvíli mohol čakať na plánované otvorenie diskusie. Veľmi dobre chápal rozhorčenie členov politbyra a vedel, že odpoveď Američanom bude veľmi tvrdá. Stál za stolom a čakal, kým prvé vášne aspoň trochu opadnú, aby mohol pokračovať. Suslov sa tiež pozeral pred seba a všetci vo veľkej zasadačke si rozumeli. Chruščov využil zdesenie a znovu prehovoril.

„*Tovarišči*, vieme teda, čo sa stalo, ide o nehorázný čin, o neodpustiteľný akt agresie proti nášmu štátu. A viete veľmi dobre, ako sme sa snažili s Američanmi vychádzať. Niečo sa však medzi našimi štátmi prihodilo. Pamätáte si na obdobie vojny, veď sme boli spojencami, ale teraz sa len potvrdilo, že Američania nás za

spojencov potrebovali iba v nebezpečnom čase. Lebo fašizmus, to bolo dielo kapitalizmu a hrozilo, že pošpiní samotné základy kapitalistického systému. Preto sa s nami spojili, ako viete, aj nám pomáhali, aj keď neskorro. A kto niesol hlavú záťaž vojny proti Hitlerovi? Predsa my, Sovietsky zväz. Vo vojne položili najviac životov občania Sovietskeho zväzu. Sotva pätnásť rokov po víťazstve nad fašizmom na to všetko v Amerike zabudli. Sme pre nich hlavným, úhlavným nepriateľom. To, čo sa stalo nad Sverdlovskom, je toho jasným dôkazom. Teraz ide o našu odpoveď. So súdruhom Suslovom sme sa už dohodli, aká by bola najvhodnejšia. Pravdaže, mohli by sme zareagovať aj inak, možno aj vojensky, napríklad v západnom Berlíne, kde sú Američania a naši vojaci vo východnej časti mesta, ktoré je zároveň hlavným mestom Nemeckej demokratickej republiky. Ale čo by sme z toho mali, ako by sa na našu akciu pozeral svet, najmä predstavitelia socialistických štátov. Osobne si myslím, že by sme mali postupovať tvrdo, ale len za prispenia diplomacie...”

Znovu sa ozval Malenkov.

„*Tovariš* Chruščov, ja nesúhlasím, stalo sa niečo neodpustiteľné. Rozumiem všetkému, čo si hovoril, no podľa mňa nejde iba o akt agresie, ale o vojenskú akciu proti nášmu štátu. Na také niečo síce odpovieme tvrdou diplomatickou nótou, ale potom musí nasledovať úder, tvrdý úder. Musíme zistiť, odkiaľ to lietadlo priletelo a vojensky základňu zničiť. Nechcem si vymýšľať, ale odkiaľ vlastne taký stroj mohol priletieť? Z ktorého štátu? Priletel teda od juhu, čo by mohlo znamenať, že z americkej základne v Pakistane alebo paktu NATO v Turecku...”

Zašiel Malenkov príďaleko? Vedel viac než ostatní, alebo mal mimoriadne vyvinutý zmysel pre intuíciu? Aj jedno aj druhé. Nešlo o prvý let amerického špionážneho lietadla. Patril k tým mužom v politbyre, ktorí sa

zvlášť zaujímali o sovietsku vonkajšiu bezpečnosť. Mal dobré vzťahy s ministrom obrany, aj so šéfom tajnej služby KGB a aj keď mu to vyplývalo z politickej povinnosti, prirodzene mal záujem o čo najviac informácií. A tak napríklad sa dozvedel, ale tú správu dostali aj ostatní členovia politbyra, len jej nevenovali tolko pozornosti ako on, že pred pár mesiacmi vyletelo americké špionážne lietadlo z americkej základne v Pakistane a preletelo nad Moskvou a Leningradom a vrátilo sa bezpečne na základňu. Už vtedy veliteľ sovietskej protivzdušnej obrany oficiálne hlásil, že nad krajinou prelietavajú z času na čas lietadlá, letiace však vo veľkej výške a sovietska protivzdušná obrana ich nedokáže zasiahnuť.

Žiadal o dodanie vyspelejšej raketovej batérie!

A jeho volanie našlo odozvu.

V krátkom čase dostali sovietske protivzdušné brigády do výzbroje nové rakety schopné doletieť takmer do výšky tridsiatich kilometrov! To znamenalo smrteľný úder pre každé cudzie neoznačené a neohlásené lietadlo, ktoré by sa ocitlo nad územím krajiny soviетov.

Bolo zvlášťne, že let lietadla zostreleného nad Sverdlovskom mal byť posledným. Allen Dulles to osobne sľúbil prezidentovi Eisenhowerovi. Šéf Bieleho domu podľa neskôr zverejnených správ bol proti letom špionážnych lietadiel. Najmä po vydarenej návšteve Nikitu Chruščova v Amerike. Vo svojich pamätiach spomínal na „toho usmiateho a dobrosrdečného chlapíka“, s ktorým si vraj porozumel a dohodli sa, že sa budú spoločne usilovať o zmiernenie atmosféry studenej vojny medzi oboma systémami. A dohodli sa aj na ďalších osobných schôdzkach.

Najbližšia sa mala konať šestnásteho mája v Paríži!

DRUHÁ KAPITOLA

KTO STE? SOM AMERIČAN!

„Kto ste, kto ste?“ spytoval sa znovu a znovu poručík sovietskej armády, ktorý ako prvý dorazil vo vojenskom zile na miesto, kam pred chvíľou dopadol muž s padákom. Čiernovlasý mladík ležal na zemi a ani sa nehýbal. Snažil sa vymotať z popruhov padáka, ale pri páde si obe nohy zakliesnil a nemohol si uvoľniť ani jednu bez pomoci. Poručík vybral *cholodnoje oružie*, dlhú dýku a priblížil sa k mužovi. Bolo jasné, že išlo o pilota. Mal na sebe kombinézu olivovozelenej farby po bokoch s vreckami so zatiahnutými zipsami. Na prvej strane viselo z opasku kožené puzdro, z ktorého vyčnievala rukoväť revolvera. Osobná zbraň! Ale čo s ňou. Pilot mal problém s nohami a ani len nepomyslel, že vytiahne zbraň a vystrelí do sovietskeho vojaka. Medzitým na miesto dorazili ďalšie vojenské džípy a obkolesili zajatca zo všetkých strán. Ten znovu počul rovnaké otázky.

„Kto ste? Kto ste...?“ lenže ako odpovedať, keď slová boli ruské a pilot americký. Poručíka osvietila intuícia. Keďže muž na jeho ruské slová nereagoval, napadlo mu napodobniť angličtinu. Vedel zopár slov.

„*Amerikanec... Američan?*“ A mladý muž, ktorý sa ešte stále snažil vytiahnuť si pravú nohu spod ľavej, sa zľahka usmial a odpovedal.

„*Yes, yes, American, American.*“

„Dobre, dobre, teraz je už všetko jasné,“ hovoril skôr pre seba vediac, že Američan nerozumie.